© Copyright 2016 Dagblad De Limburger / Limburgs Dagblad.
Het auteursrecht, ook ten aanzien van artikel 15 AW, wordt uitdrukkelijk voorbehouden. Zaterdag, 08 oktober 2016

VERVOLG VAN **6-7**

De Fries ontsnapt en belandt na lange omzwervingen eind november 1946 in Hamm, een plaatsje tussen Dortmund en Münster. Hier komt hij in contact met voorlieden van de 'Weerwolforganisatie', een door Himmler opgericht geheim genootschap dat zich beijvert om verzet te blijven plegen en gezochte SS'ers naar het buitenland te helpen ontsnappen.

'Herr Gratke'

Jasper D. heeft in Hamm een gesprek met ene 'Herr Gratke', maar herkent hem als Max Strobel, 'de man die mij zo geslagen had'. De man, aldus Jasper D., erkent het en zegt: '*Das ist gewesen. Sand darüber.*' Hij geeft Jasper D. opdracht elders in Duitsland namens 'Weerwolf' een brief te bezorgen. De Fries hoort dat een transport van voortvluchtige SS'ers naar Argentinië wordt voorbereid. Twee weken later wordt hij in Venlo gearresteerd en doet zijn verhaal tegenover de Politieke Recherche. Die schakelt de Britse '*Public Safety*' in Düsseldorf in, omdat het 'ten zeerste gewenst is' dat Strobel wordt opgepakt, aldus het proces-verbaal. Sailant detail: uit de documenten blijkt dat de befaamde Britse meesterspion Thomas Argyll Robertson, bijgenaamd TAR en hoofdpersoon van het boek *Gentleman Spymaster*, bij de opsporing wordt betrokken.

Jasper D. maakt met de Britse geheime dienst MI5 op 3 maart 1947 een ronde door Hamm. Hij wijst hen het huis in de Freilichstrasse waar Strobel zou wonen en ze posten in het dorp, maar treffen de SD-chef niet aan. Het is, buiten een administratieve zoektocht en veel correspondentie over en weer, een van de slechts twee daadwerkelijke opsporingsacties die ooit naar Strobel worden verricht.

Rond dezelfde tijd, in april 1947, sluit de politie in Helden haar dossier over de Panningse liquidaties af en zendt het naar de Subcommissie Opsporing Oorlogsmisdrijven in Maastricht. Die verspreidt vier maanden later Strobels foto onder de opsporingsinstanties. De jacht is daadwerkelijk geopend.

DDR

Later dat jaar steken de Nederlandse autoriteiten hun licht ook op achter het IJzeren Gordijn. Strobel komt uit dat deel van Duitsland dat na de oorlog DDR wordt. Eind 1944 verhuist de vrouw van Strobel naar haar geboorteplaats Chemnitz en Nederland denkt dat Strobel zich daar 'vrijwel zeker' ook bevindt. De *Netherlands War Crime Commission* vraagt in augustus 1947 aan de politie in Chemnitz om Strobel, alias Max Starke of Max Walther, geregistreerd als '*Kriegsverbrecher in Liste Nr. 1*'. op te sporen en aan te houden.

Mevrouw Strobel blijkt in 1945 opnieuw te zijn verhuisd, naar het dorpje Oelsnitz aan de Tjechische grens - de geboorteplaats van Strobel. In augustus 1948 houdt de politie daar haar post in de gaten. Een huiszoeking wordt ook overwogen maar niet uitgevoerd, blijkt uit documenten van de Stasi: het oorspronkelijke verzoek om een '*überraschender Hausdurchsuchung*' is overgetypt en - om onbekende redenen - veranderd in '*geheime Überwachung*'. Justitie zal Strobels vrouw uiteindelijk nooit in levenden lijve spreken.

De Russische autoriteiten in Oost-Duitsland melden dat ze 'er niet in geslaagd zijn Strobels verblijfplaats vast te stellen' en de Oost-Duitse politie noteert in een intern document dat Strobel '*in den Westraum*', het toenmalige West-Duitsland, woont. Nadere details ontbreken. Nederland benadert de politie in Hannover en vaardigt eind 1949 - schijnbaar uit het niets - een aanhoudingsbevel uit.

Begin januari 1950 verschijnt plotseling het bericht in de Nederlandse pers dat Strobel in Düsseldorf is gearresteerd. Het blijkt loos alarm: de aangehoudene is een naamgenoot, Ernst Strobel. Diezelfde maand schrijft Strobels vrouw aan de Duitse autoriteiten dat ze sinds het einde van de oorlog niets meer van haar man heeft vernomen. Bij het Rode Kruis heeft ze hem ook nooit als vermist gemeld en de Duitse justitie denkt dat hij wellicht toch is gesneuveld.

De administratieve verwarring rond Strobel is gedurende de gehele opsporing immens, mede omdat veel Duitse archieven en bevolkingsregisters zijn vernietigd tijdens de oorlog. In de diverse dossiers wordt Strobels naam ook gespeld als Ströbel, Stroebel en Strobl. Als geboortedatum komen voor 15 juli 1912 en 1913. Daarnaast nog de aliassen Starke, Walther en Gratke. In de Nederlandse documenten wordt tot 1982 veelvuldig de schrijfwijze 'Ströbel' gehanteerd, de Duitsers vermelden meestal 'Strobel'. Ook de betrokkene zelf schrijft zijn naam zonder Umlaut, blijkt uit handgeschreven documenten in Oost-Duitse archieven. Geboortebewijs, doopakte en SS-registraties vermelden allemaal ook 'Strobel'. De documenten over Strobels familie zijn eveneens tegenstrijdig: zijn vrouw lijkt op meerdere adressen tegelijk ingeschreven en er is onduidelijkheid over wanneer exact ze in Maastricht, Düsseldorf en Chemnitz heeft gewoond.

Ook Strobels dochter (geboren 1944) is onvindbaar; het is zelfs niet helder of het echt zijn dochter is. Strobel beweert eind 1944 tegen collega's dat zijn vrouw zwanger is van een ander. Zelf heeft hij dan een affaire met zijn secretaresse, na een eerdere verhouding met de zus van de Nederlandse oorlogsmisdadiger Heinrich Boere.

Strobels belangrijkste SD-kompanen worden vrijwel allemaal wél opgespoord en veroordeeld. Richard Nitsch. met Strobel de bruutste SD'er in Maastricht, wordt in november 1948 door het Bijzonder Gerechtshof in Den Bosch tot levenslang veroordeeld, maar komt in april 1960 weer vrij. Erich Elsholz, Strobels adjudant, ontspringt aanvankelijk de dans. Hij wordt in 1950 in Nederland buiten vervolging gesteld, maar in 1951 door de Russische autoriteiten in Berlijn alsnog tot zes jaar cel veroordeeld. Tijdens de verhoren van de diverse gearresteerde SD'ers duiken onduidelijke verhalen op dat Strobel zich in 1947 nog heeft gemeld bij een strijdmaker én dat hij brieven aan een medewerkster heeft verzonden, maar concreet bewijs hiervan blijft uit.

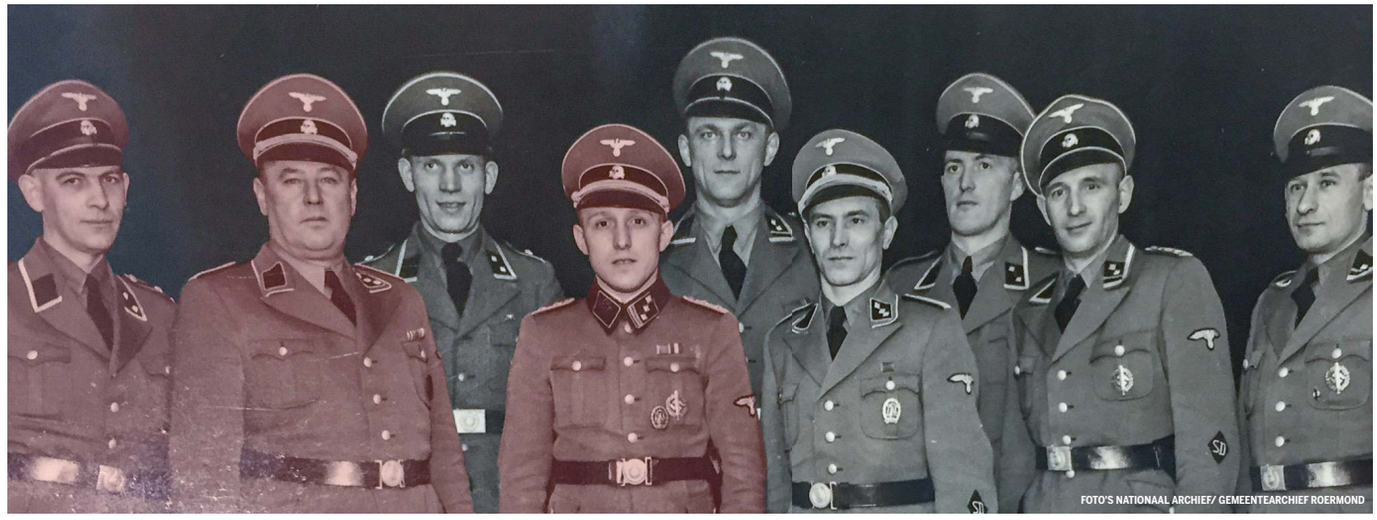

FOTO'S NATIONAAL ARCHIEF/ GEMEENTEARCHIEF ROERMOND

De belangrijkste SD'ers van de Aussenstelle Maastricht. Strobel staat vierde van links. Uiterst links Nitsch, daarnaast Elsholz. Beneden: het briefje uit februari 1947 waarin Jasper D. meldt informatie over Strobel te hebben.

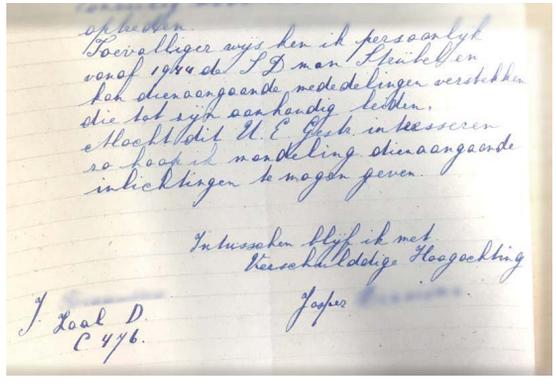

> Herr Gratke is Max Strobel, 'de man die mij zo geslagen had'.
>
> Jasper D.

Düsseldorf

Van 1950 tot 1967 ligt de zoektocht naar Strobel – afgaande op de archieven – nagenoeg stil. In 1967 zendt Nederland het – mede door het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie - verzamelde bewijsmateriaal naar het '*Bundesjustizministerium*', dat het doorzendt aan het Openbaar Ministerie in Ludwigsburg. Dat rondt in 1972 een eindrapport ('*Abschlussbericht*') af over 31 concrete gevallen in Limburg en 11 in Friesland en zendt het naar Düsseldorf, omdat hoofdverdachte Strobel daar - volgens justitie - woont, op zijn oude adres: Maurenbrecherstrasse 17.

Opmerkelijk genoeg is er geen enkele vermelding van een nieuwe poging tot arrestatie. Wel verzendt het Openbaar Ministerie in mei 1974 een oproep tot verhoor, maar die komt onbestelbaar retour. Uit de gemeentelijke archieven blijkt dan dat Strobel al in 1950 ambtelijk is uitgeschreven, omdat hij niet op het adres verbleef. Navraag in Berlijn levert geen verblijfplaats elders in Duitsland op. Extra complicatie, blijkt uit interne documenten, is dat West-Duitsland de DDR-autoriteiten liever niet inschakelt, omdat zij Strobel dan mogelijk zelf gaan berechten – én ter dood veroordelen.

Omstreeks 1976 is Strobel, ook administratief, volledig van de aardbodem verdwenen.

Zijn nog onbestrafte mededaders uit de Maastrichtse SD-tijd worden wél opgespoord en uiteindelijk in 1986 berecht in Hamburg – woonplaats van SD'er Conrad, na Strobel en Nitsch de belangrijkste verdachte. Het proces (tegen drie nog levende verdachten; 45 van de 47 Limburgse moordzaken en 25 Friese) loopt uit op een fiasco: enkel vrijspraken wegens gebrek aan bewijs, wellicht mede omdat er geen verklaringen zijn van sleutelfiguur Strobel.

Het duizenden pagina's tellende dossier van dit proces, bewaard in het Staatsarchiv in Hamburg en ingezien door deze krant, vermeldt niets meer over een speurtocht naar de nog immer voortvluchtige hoofdverdachte. Blijkbaar hebben de autoriteiten zich er in die jaren al bij neergelegd dat Strobel onvindbaar is.

In Nederland, opgeschud door de affaires Menten en Aantjes, wordt in 1979 Lodewijk de Beaufort aangesteld als de eerste Landelijk Officier van Justitie Oorlogsmisdrijven. Het moet de indruk wegnemen dat Nederland nauwelijks werk maakt van de opsporing van de overgebleven oorlogsmisdadigers. De aandacht van de nieuwe functionaris gaat vooral uit naar ex-Nederlanders die wreedheden hebben begaan, maar begin 1981 laat De Beaufort ook Strobel bij Interpol signaleren en er gaat weer een brief naar West-Duitsland met vragen over de laatste stand van zaken.

Een grote belemmering bij de berechting van oorlogsmisdadigers is al die jaren dat Duitsland geen onderdanen uitlevert. Maar als Strobel ooit wordt gepakt, krijgt Nederland wél alle in Duitsland vergaarde informatie om het eigen 'betrekkelijk dunne dossier' aan te vullen, schrijft De Beaufort aan de hoofdofficier van justitie in Maastricht.

In de loop van 1981 gaat er ook weer een rechtshulpverzoek naar de DDR, met wederom de vraag of Strobel daar woonachtig is. De Oost-Duitse autoriteiten laten in maart 1982 weten dat er geen Max Ströbel of Strobel woont. Wel geven ze informatie over mevrouw Strobel: ze zit sinds 1962 in een psychiatrische inrichting nabij Magdeburg. Bezwaren tegen een verhoor zijn er niet, al dient voor ogen te worden gehouden dat het een '*Psychopatin/Trinkerin*' is. Justitie zoekt, net als in 1948, haar niet op.

De Beaufort is dan al opgevolgd door Paul Brilman. Die krabbelt in de loop van 1982 op een document: 'Ströbel. Informeren in Canada. Signalering herzien in Strobel'. De naamsverwarring lijkt eindelijk, 37 jaar na aanvang van de zoektocht, te zijn doorgedrongen tot Nederland. In september 1982 zendt Brilman het dossier over Strobel uit het CABR (Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging) vanuit Amsterdam terug naar Den Haag: 'Het is hier niet meer nodig voor onderzoek.'

De in Panningen doodgeschoten Piet Korsten.
FOTO FAMILIE EBISCH

Opleggen

Maar zeven jaar later, februari 1989, schrijft hij zijn Duitse collega's dat 'de oorlog hier weer in het brandpunt van de openbare belangstelling staat' en vraagt nogmaals om inlichtingen over Strobel. De magistraat geeft daarbij het – al dertien jaar eerder abuis gebleken – woonadres in Düsseldorf door.

Het levert, wederom, niets op. De Duitsers melden in juni 1989 dat de aanvraag niet '*geklärt werden konnte*'. Op 4 juli 1989 schrijft Brilman in de kantlijn: 'Gezien en opleggen'. Het is de laatste snipper papier die over Max Strobel vindbaar is.

Ruim 45 jaar is er dan tussen talloze instanties in Nederland en Duitsland druk gecorrespondeerd. Veel verder dan de kwestie of ene Max Ströbel/Strobel ergens staat geregistreerd komt het niet. Dat Strobel zich vermoedelijk niet onder eigen naam zal laten inschrijven, wordt nergens in de documenten zelfs maar geopperd. Naar de bekende aliassen wordt geen serieus onderzoek gedaan, de talloze aan Strobel gelieerde adressen zijn nooit bezocht, de vrouw van Strobel is nimmer aan de tand gevoeld. Ook de gearresteerde SD-collega's worden niet diepgravend ondervraagd over de mogelijke verblijfplaats van Strobel. De jacht op de Limburgse SD-beul is een papieren jacht. In totaal zijn in Nederland 242 Duitsers berecht wegens oorlogsmisdrijven, van hen zijn er 203 ook veroordeeld. Strobel zit er niet bij.

Flinterdun

Brilman zegt zich nu weinig van de zaak-Strobel te kunnen herinneren. „Het is meer dan dertig jaar geleden. En we hádden ook zo weinig! Heel veel flinterdunne dossiertjes met vage verklaringen. We wisten gewoon niet waar hij was. Strobel heeft voor mij nooit handen en voeten gehad, hij was onvindbaar."

Maar de voormalig landelijk officier relativeert het belang van Strobel ook. „Een van de grootste oorlogsmisdadigers? Helemaal niet! Bij de grote schurken denk je toch aan jodenvervolgingen, aan iemand als Rauter. Of aan de Nederlanders die zich aan Duitse kant schaarden. Maar Strobel was een Duitse militair en Limburg was frontgebied, er werd hevig gevochten. En ik kan me enigszins voorstellen dat militaire commandanten hard optraden als het verzet aanslagen pleegde. Dat gebeurt in iedere oorlog."

Uitlevering vragen aan Duitsland was uitgesloten. Veroordeling bij verstek in Nederland had volgens Brilman 'technisch gesproken zeker gekund', maar 'het lag niet voor de hand omdat Duitsland er al mee bezig was'. En, voegt hij er aan toe: „Dan heb je wél een bewijsbare zaak nodig, met documenten en getuigen. Maar de zaak-Strobel, dat was een gemankeerd dossier."

■ Journalist Bart Ebisch is de kleinzoon van de in Panningen geliquideerde Piet Korsten.

■ Deze reportage kwam mede tot stand dankzij het Lira Auteursfonds van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten en historicus Gerrit van der Vorst.

Reageren?
sjors.vanbeek@delimburger.nl
bebisch@ziggo.nl

2 mei 1943
WELLERLOOI
† Johannes Leendert Cornelis Boogerd
† Martinus Antonius Marie Bouman
† Leendert Theodurus Brouwer
† Peter Leonard Ruyters
† Reinier Savelsberg
† Servatius Toussaint
† Meijnardus Tempelaars

14 september 1943
METERIK
† Derk van Assen

25 december 1943
KESSEL
† Hermanus Hubertus Geenen

25 januari 1944
ECHT
† Hendrik Joannes Korrel

10 augustus 1944
PANNINGEN
† Piet Korsten
† Piet Hoebers

18 augustus 1944
MEERSSEN
† Henri Hubert Schepers

30 augustus 1944
BELFELD
† Antonius Hubertus Ummels
† Marinus Johannes Pereira

8 september 1944
BERG EN TERBLIJT
† Edmund Konieczny
† Onbekende tweede slachtoffer
MAASTRICHT
† Johannes Corsius

12 september 1944
HOENSBROEK
† Karel Zaiscek

23 september 1944
MAASNIEL
† Maria Hendrikus Franciscus Schadron
† Franciscus Marinus Caspar Marie Eijck
† Frederik Joseph Antonius Clemens

26 september 1944
MAASNIEL
† Paulus Johannes Peeters
† Joseph Hubertus Smeets

Begin oktober 1944
VLIEGVELD VENLO
† Drie onbekende mannen

4 oktober 1944
LOTTUM
† Laurens Schaefer
VENLO
† Leendert de Geus
† Louis Arts

7 oktober 1944
BELFELD
† Henk Gommans
† Cornelis Janssen

8 oktober 1944
PANNINGEN
† Mathijs Andries Joosten

9 oktober 1944
HELDEN
† Frans Gerrit Neef
KESSEL/BAARLO
† Naamloos slachtoffer

15 oktober 1944
BROEKHUIZEN
† Peter Johannes van Bracht
† Edmond Karel Leo Haffmans
† Peter Antonius Vergeldt
† Gerard Maria Brouwer

2 november 1944
BLERICK
† Walther Rosenthal
† Otto Grühntal

7 november 1944
HEEL
† Sylvester Berden

17 november 1944
VENLO
† Gerhardus Wilhelmus Johannes Hekman
† Johannes Roosjen
† Maarten Reuchlin
† Willem Jan Jonker

19 november 1944
KESSEL-EIK
† Franciscus Hubertus Hendrikus Schreurs